

Doelen:

Leerlingen weten wat een sefer Tora is

Leerlingen kennen de 10 Uitspraken

Leerlingen kunnen het geleerde over de sefer Tora verwerken tot een werkstuk

De lessen kunnen over meerdere lesmomenten gespreid worden. In dat geval wel kort de voorafgaande les herhalen

Let goed op welke onderdelen ruim tevoren voorbereid dienen te worden, bijvoorbeeld in verband met de aanschaf van materialen of het uit het hoofd leren van een tekst

Sefer Tora , waar vind ik dat?????

(Sja'ar) lesboek: ' **Mijn Joodse jaar** blz.:

' **De synagoge** blz. 49 – blz. 64

Extra lesmateriaal

' **Bijbel voor kinderen**, Oude Testament' Marianne Busser e.a. blz. 75,76

	Wat doe je?	Hoe doe je het ?	Wat heb je nodig?	Waar vind je het?
Inleiding	Laat de sefer torarol zien en opgerold rondgaan.	Leerlingen samen de tora rpl aangekleed laten bekijken. Vraag waarom er extra zorgvuldig met dit voorwerp moet worden omgegaan, zelfs al is dit een 'neppert'. Laat Iln één voor één iets van de sefer afhalen en benoemen. Leg bij ieder onderdeel het betreffende kaartje op tafel.	De voorbeeld tora rol uit de leskist Later de echte sefer in sjoel bekijken Kaartjes: gosjen/schild, rimonniem/torens, jad/aanwijzer, me'iel/mantel, mappa/wikkel.	Leskist

Kern	Hoe komt een sefer tora tot stand?	<p>Vraag of iemand weet hoe zo'n sefer gemaakt wordt. <i>Vertel, als extra het verhaaltje van de sefer in LJGUtrecht(mevrouw wat kost nou zo'n boek?)*</i></p> <p>Vertel hoe een rol gemaakt wordt, van welk materiaal en waarmee wordt geschreven. Hoe dat in z'n werk gaat en hoe lang dat duurt.</p> <p>Vertel ook dat iedere rol over de hele wereld er hetzelfde uitziet.</p>	<p>https://www.youtube.com/watch?v=wzHwz9BUFTc sofeer schrijft 1</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=ooC80PenwbA sofeer schrijft 2</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=hAvqD9fBoDc zo herstel je een fout</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=phIGR1fKa34 de robot schrijft een sefer</p>	Laptops met internet/ smartphone met wifi
Verwerking	<p>Schrijf zelf een stukje tekst</p> <p>Hier differentiëren in moeilijkheidsgraad; Bmers 1^e regel Beresjet</p> <p>Jongere kinderen stukje tekst/woorden uit HOI, of iig aangepast aan hun letterkennis uit sidoer of tenachwoorden.</p>	<p>Laat leerlingen zelf een stukje heel mooi schrijven, net zoals een sofeer doet(het woord hardop zeggen en da letter voor letter netjes schrijven) met een echte 'ganzenvaar' of calligrafeer pen en inkt, of calligrafeerstift.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. lijntjes trekken(heeeeel dun) 2. kantlijnen trekken 3. letter voor letter van rechts naar links(!) schrijven 4. steeds controleren of het goed is. 	<p>Tekst beresjiet voor de lln die alle letters kennen</p> <p>Tekst/woorden uit Hoi ik lees Ivriet (het hoofdstuk waarin ze bezig zijn/ de woordenlijst achterin) voor lln die nog niet alle letters kennen</p> <p>Calligrafeerstiften Werkbladen met voorgeprint 'torablad' Linialen of stevig papier om lijntjes langs te trekken Potloden gummen</p>	
afsluiting	<p>Klassegesprek</p> <p>SIDRA van de week</p>	<p>Zou het kunnen dat je de Tora tekst projecteert in sjoel? Met een beamer ofzo</p> <p>Noach Leidt de sidra van de week op een ludieke manier in. Vraag of lln weten waarover het gaat en laat het ze zoveel mogelijk zelf vertellen.</p>		leskist

Extra:

Als er voldoende tijd is deze les ook behandelen: Waaruit de staat Tora: Choemasj, hoe heten deze boeken, hoe zijn deze boeken weer onderverdeeld in hoofdstukken en die weer in alinea's .
Kun je dat terugvinden in een sefer Tora? Opzoeken in een Tenach.

Volgende lessen:

*Wat staat er eigenlijk in de Choemasj. Wat is misschien wel het belangrijkste gedeelte en waarom? (10 uitspraken/613 mitzwot) Waar staat dat?

Wat is de kern van ieder 'deel' van Tora?

* Is Tora alles wat we 'hebben'? Tora maakt deel uit van Tenach, waarover gaat de rest van Tenach. Wanneer lezen we dat? Nemen we alles klakkeloos voor waar aan?ee, er zijn altijd commentaren geschreven.

Hoeoud is Tora eigenlijk? Is het allemaal in 1 keer opgeschreven?

*zelf toramantel/aron ed maken voor in de klas ieder een stukkie

---

De sefer Tora (bij het model toraatje)

Dit is een klein model van een 'sefer Tora', een tora rol. De echte rol is ongeveer 50 cm hoog en heeft een diameter van 25 cm en is geschreven op perkament met speciale inkt. De hele Tora wordt met de hand en een speciale pen (ganzenvaar)geschreven in een jaar tijd. De schrijver wordt 'sofeer' genoemd. Iedere Tora is geschreven in het Hebreeuws (aramees) en ziet er hetzelfde uit, dit maakt het gemakkelijker om de juiste plek te vinden in iedere Tora. De sefer Tora is een rol omdat dit traditie is en er in de oudheid altijd zo, op rollen perkament geschreven werd.

Er wordt iedere week op sjabbat gelezen uit de Tora volgens een vast schema, waarbij in een jaar tijd de hele Tora wordt doorgelezen. Dit lezen gebeurt op een speciale manier, je zou kunnen zeggen dat er gezongen wordt volgens een vastgestelde melodie. Deze melodie is aangegeven met zangtekentjes die echter niet in de Tora bijgevoegd zijn. Je moet dus goed oefenen (uit de tikoën, het boek dat er van de Tora is gemaakt) voordat je kunt gaan lezen, niet iedereen kan dat en daarom is er in de synagoge een *baal koree* (voorlezer) die voorleest uit de Tora. Als de Tora na een jaar uitgelezen is beginnen we gewoon weer opnieuw; dit gebeurt op het feest **simchat tora** (Vreugde der Wet), zo blijft de cyclus in stand en bijzonder is dat het nooit gaat vervelen want iedere keer dat een stuk gelezen wordt ontdek je weer nieuwe dingen. De Tora is voor altijd. Een Tora rol gaat

wel drie generaties mee, kan dus 300 jaar oud worden. Als hij valt of beschadigd raakt dan moet de hele gemeente een week lang vasten en rouwen.

Aan het einde van zijn leven wordt een Tora rol, net als een mens, netjes begraven op een joodse begraafplaats. Zo wordt respect getoond voor dit belangrijkste object in het Jodendom. Om die reden ook is de Tora rol aangekleed met een *mappa*(wikkel) om de rol goed bij elkaar te houden, een *me'il* (mantel) om hem te beschermen en mooi te maken, net zoals wij een mooi pak of mooie jurk aantrekken, een *gosjen* (schild) om te hangen, net zoals de priesters in de tempel een schild hadden, *rimoniem* (torens) op de etsiem (stokken) te zetten en verder altijd te lezen met een *jad* (aanwijsstokje) vaak van zilver, om te voorkomen dat de letters slijten en onleesbaar worden.

Waarom is de sefer tora zo belangrijk voor Joden? In deze rol staat de hele ontstaans geschiedenis van de mensheid in het algemeen en het joodse volk in het bijzonder. Het begint bij Beresjiet (Genesis) de schepping van de wereld en de mens en eindigt met Dewariem (Deuteronomium). De boeken of hoofdstukken waaruit Tora is opgebouwd kennen we ook als de vijf boeken Mozes(Choemasj) of 'het Oude Testament" De rest van de geschiedenis vinden we in de verhalen van de Neviiem (profeten)en in de Ketoeviem(geschriften) Samen vormen deze de Te Na Ch, oftewel de Bijbel (oude testament).

Deel I **Beresjiet**(*in een begin*)/Genesis begint met de schepping van hemel en aarde, en al wat daarop en in leeft, vertelt de geschiedenis van het joodse volk tot aan Joseef (*Jozef*).

Deel II **Sjemot**(*namen*)/Exodus is zo genoemd naar de eerste woorden van dit deel en vertelt het verhaal van Moshé (Mozes) en de uittocht uit Egypte en eindigt met de bouw van het heiligdom voor God (*de Misjkan*). Dit wordt heel gedetailleerd beschreven. In dit deel worden de *10 uitspraken aan het joodse volk gegeven en wordt de groep mensen die onderaan de berg Sinai wachten op Moshe tot een volk.**

Deel III **Wajikra** (*Hij riep*)/Leviticus, een soort 'handleiding' voor priesters. Er staat in beschreven hoe en wanneer offers gebracht moeten worden; wat de taken van een priester zijn en over wetten voor priesters en volk.

Deel IV **Bemidbar**(*in de woestijn*)/Numeri handelt in de woestijn tijdens de 39 jaar dat het Joodse volk door de woestijn zwierf op weg naar het Heilige Land. En begint met de telling van het volk bij 'Har Sinai' (de berg Sinai, waar Moshé de 10 uitspraken ontving van de Eeuwige. Het eindigt met de strijd met de Kenaanieten over de verdeling van land.

Deel V **Dewariem** (*dit zijn de woorden*)/Deuteronomium, Zijn de redevoeringen van Moshé vlak voor zijn dood en de *herhaling* van de 10 uitspraken. Het feit dat deze herhaald worden geeft aan hoe belangrijk ze zijn.

Het is ook niet voor niets dat op deze 10 uitspraken in veel democratisch geregeerde landen de wetgeving is gebaseerd.

Behalve deze 10 uitspraken zijn er nog 603 mitzwot (opdrachten) waaraan men zich dient te houden. Hoewel een groot deel van deze opdrachten te maken hebben met de oude tempeldienst, die sinds de verwoesting van de tweede tempel niet meer gehouden kan worden, vormen ze een leidraad in het leven en brengen op die manier een duidelijke structuur aan. Want in deze opdrachten komt het vooral aan op DOEN. Je zou kunnen zeggen dat de joodse religie voorschrijft zo te doen, zodanig je leven in te richten dat je bijdraagt aan de vervolmaking van de wereld. Iedereen doet dat wat in zijn of haar vermogen ligt, zo goed mogelijk. Dit noemen we **'tikoén olam'**.

Verhaaltje

Mevrouw, wat kost nou zo'n boek?

Bij een LIG werd flink verbouwd en geschilderd om van de vervallen sjoel weer een mooie sjoel te maken. De timmermannen en schilders vonden het wel bijzonder om aan zo'n gebouw te werken. Dat doe je per slot van rekening niet iedere dag, een sjoel opknappen. Ze waren wel verbaasd dat er ook een kluis in het gebouw moest komen, zouden er zoveel kostbaarheden zijn? Toen het allemaal helemaal klaar was werden ze natuurlijk uitgenodigd om het resultaat te bewonderen. Er stond nu ook een bima en een aron, met de sifrei Tora en natuurlijk stoelen zodat iedereen kon zitten. Ze kregen een rondleiding door het gebouw dat ze zelf zo mooi hadden opgeknapt. Bij de kluis gekomen vroeg één van hen waarvoor dat ding diende, hij had immers niet veel bijzondere zilveren of zelfs gouden voorwerpen gezien tijdens de rondleiding. 'In deze kluis bewaren wij onze Tora rollen' antwoordde de rondleider op zijn vraag. Zo, nou, dan waren die zeker heel kostbaar..... 'Jazeker,' zei de rondleider, 'de Tora is ons kostbaarste bezit daarin staat alles wat een Jood moet weten.' Een tijdje later hoorde één van de verbouwers (de baas van het bedrijf) dat de joodse gemeente, de kehilla, heel graag een eigen sefer Tora zou hebben, wat er nu in de aron stond was tijdelijk geleend! Hij belde de penningmeester van het bestuur op: 'Ik heb gehoord dat u een nieuwe Tora wilt, vertelt u mij eens, wat kost nou zo'n boek?' De penningmeester begon te lachen, 'maar meneer, dat is geen boek, dat is een perkamenten rol, van meters en meters lang, die speciaal met de hand geschreven moet worden. Zo'n ding kost wel 30.000 dollar!.....' Er is geschnorrt, er is gegeven, wie wat heeft gegeven?.....dat vertelt het verhaal niet, maar de eigen Sefer Tora is er gekomen en wordt steeds op sjabbat gebruikt!

Perkament, veer en inkt

Het perkament waarop een Tora rol geschreven wordt is vervaardigd van de **huid van een kosjer dier**. Nadat de huid van de koe is afgestroopt wordt deze geweekt in een bad van kalkwater en chemicaliën. Na deze bewerking is het perkament gereed en brengt de *sofeer* (schrijver) hulplijntjes aan zodat hij recht en gelijkmatig kan schrijven. Iedere Torarol bestaat uit vele rollen perkament, die aan elkaar gehecht worden met pezen. Op ieder vel perkament staan drie tot acht kolommen tekst. Iedere kolom telt tussen de 43 en 60 regels. De *sofeer* schrijft met een veer van een kosjere vogel. De inkt moet van duurzame kwaliteit zijn en heeft een diepzwarte kleur. Omdat het ontbreken van zelfs maar één letter het sefer Tora invalideert, moet iedere letter overgeschreven worden uit een voorbeeldtekst. De *sofeer* moet ieder woord, voor hij dit gaat schrijven, hardop voorlezen. Een *Sefer Tora* met fouten moet binnen dertig

HOOFDSTUK 28: VOORSCHRIFTEN VOOR DE TORA-ROL EN ANDERE HEILIGE BOEKEN

1. Het is een mitswa voor iedere joodse man om een *Sefer Tora* - een Tora-rol - te schrijven, zoals er staat geschreven¹: „*En nu, schrijf voor jezelf dit lied op.*” Onze geleerden hebben hiervan de volgende verklaring overgeleverd gekregen: Schrijf de hele Tora op, waarin opgenomen dit lied [*Ha'azienoe*]. En zelfs iemand die een *Sefer Tora* van zijn vader geërfd heeft, heeft de mitswa om er zelf een te schrijven. Iemand die een *sofeer* - een schrijver van Tora-rollen, *mezoezet* en *tefillien* - huurt om voor hem een *Sefer Tora* te schrijven, of wie er een koopt waar fouten in staan en die hij verbetert die fouten, die is als iemand die er zelf een geschreven heeft. Het is verboden om een *Sefer Tora* te verkopen², maar in tijden van grote nood moet men hierover een geleerde raadplegen.

2. Het is ook een mitswa voor iedere jood om andere heilige boeken te kopen waaruit men leert, zoals een *Tenach*, *Misjna* en *Gemara* en halachische werken, zodat hij daaruit kan leren en hij moet ze ook uitlenen aan anderen. Als iemand geen geld genoeg heeft om een *Sefer Tora* en andere leerboeken te kopen, dan hebben leerboeken de voorkeur. Onze rabbijnen hebben gezegd: „Zijn rechtvaardigheid duurt eeuwig”, dat heeft betrekking op iemand die [heilige] boeken schrijft (of koopt) en ze aan anderen uitleent.

3. Men moet een *Sefer Tora* met grote eerbied behandelen. Het is een mitswa om het een speciale plaats te geven en om die plaats te eren en te verfraaien. Men hoort niet te spugen voor een *Sefer Tora* en men houdt een *Sefer Tora* niet vast zonder dat

---

¹. In Dewariem 31:19

². Er zijn *poskiem* [o.a. de Rosj] die zeggen dat wanneer een individu zijn eigen *Sefer Tora* heeft, hij die mag verkopen en met het geld mag hij doen wat hij wil, zolang als hij het *Sefer* nog niet bestemd heeft om er in het openbaar uit te *lajenen*. De Rambam verbiedt het, tenzij het geld gebruikt wordt voor Tora-studie of om te trouwen [*Sj.A.* 153:3]. De reden van de eerste mening is, dat ook de leiders van een gemeenschap dat recht hebben om te verkopen en met het geld te doen wat hun goedgeeft [*M.B.* 153:59]. De *'Olat Tamid* en de *Eliahoe Rabbah* voegen daaraan toe, dat op degene die zoiets doet, geen zegen rust [*M.B.* 153:60]. En voor wat betreft de tweede mening, daarvoor geldt, dat iedereen ermee instemt, dat als iemand een *Sefer Tora* koopt, met de bedoeling die te verkopen, dat hij dan met het geld mag doen wat hij wil. In alle andere gevallen moet men met het geld weer een ander *Sefer* kopen [*M.B.* 153:62].

daar een doek omheen zit³. Wie ziet dat iemand een *Sefer Tora* draagt, die moet voor hem opstaan, totdat het *Sefer* is teruggebracht naar zijn plaats of totdat hij het niet meer kan zien. Het is een mitswa voor iedereen in Sjoel om het *Sefer*, wanneer het uit de Ark wordt gehaald of daarin wordt teruggebracht, te begeleiden naar zijn plaats⁴ en ook de *Hağbia* en de *Hağoleel* – degenen die het *Sefer* hebben opgeheven, resp. opgerold – begeleiden het [*Sefer* op zijn weg terug naar de Ark].

4. Ook voor andere heilige boeken geldt, dat wanneer men ze gelegd heeft op een stoel, het verboden is op die stoel te zitten, tenzij de boeken op iets liggen dat minstens een *tèfach* - een handbreedte - hoog is⁵. Het is helemaal verboden om boeken op de grond te leggen. Men moet ook geen boek op zijn schoot leggen en daar dan zijn armen op laten rusten. In geval van nood is het toegestaan om te zitten op een kist met boeken, maar als daar een *Sefer Tora* in ligt is dat verboden. Men mag een *Choemasj* op een boek met de Profeten en andere geschriften leggen. En ook legt men een boek met de Profeten op een boek met de overige geschriften of omgekeerd. Maar men legt geen boek met de geschriften van de Profeten of overige geschriften op een *Choemasj*.

5. Een Tora-rol die versleten is, legt men in een *genizah*⁶. Ditzelfde geldt voor alle overige heilige geschriften en voorwerpen⁷. Het is verboden ze te verbranden⁸.

6. Het is verboden om met heilige teksten, zelfs met *halachot* en *ağğadot* te gooien. Het is ook verboden dergelijke boeken onderste boven te leggen. Wanneer men er een ondersteboven ziet liggen, dan moet men het omdraaien.

7. Men moet niet urineren vlak voor heilige boeken. In geval van nood zorgt men ervoor dat ze minsten een *tèfach* - handbreedte - boven de grond liggen⁹.

8. Men maakt geen tafelkleed [voor de Biema] of een [Tora-] mantel of iets dergelijks voor heilige voorwerpen¹⁰, van iets dat voorheen voor een profaan doel gebruikt werd¹¹. Maar als het reeds gebeurd is, is het achteraf toegestaan. Maar iets dat voorheen gebruikt werd voor afgoderij is te allen tijde verboden te gebruiken.

9. Het is verboden om gebruik te maken van een *Sefer* bijvoorbeeld door het rechtop te zetten om in zijn schaduw te schuilen voor de zon, of opdat iemand anders niet kan zien wat men doet. Maar wanneer de zon schijnt op het *Sefer* waaruit men leert [zodat men er niet goed uit kan lezen door de lichtweerkaatsing], dan mag men gebruik maken van een ander *Sefer* om de zon

³. Zie ook wat er staat in de K.S.A. 23:4 en de aantekeningen aldaar.

⁴. Dat wil zeggen als het uit de Ark wordt gehaald, begeleidt men het naar de Biema en als het teruggebracht wordt naar de Ark begeleidt men tot de Ark [*Rema* 149:1, *M.B.* 149:7].

⁵. De *Misgèret Hasjoelchan* (4) haalt de *Sjach* en de *Chajei Adam* aan, die geen hoogte van een *tèfach* vereisen.

⁶. Een soort opslagplaats voor onbruikbaar geworden heilige voorwerpen.

⁷. Zij moeten in een aardewerk voorwerp begraven worden, bij voorkeur in het graf van een Tora-geleerde [*Sj.A.O.Ch.* 154:5].

⁸. Hoewel men goede bedoelingen kan hebben met het verbranden, namelijk om zo te voorkomen dat de heilige voorwerpen misbruikt zullen worden, is dit toch niet toegestaan, omdat men ze daarmee vernietigt. De Rambam schrijft dat men zich dan schuldig maakt aan een overtreding van het Tora-verbod [in *Dewariem* 12:4]: „Doe dit niet met Hasjem, jullie G-d” [*M.B.* 154:24].

⁹. Wanneer men in geval van nood moet drukken, bedekt men in ieder geval de tekst.

¹⁰. Overeenkomstig moet men geen heilige voorwerpen maken van materialen die voorheen voor profane doeleinden gebruikt zijn. Echter voor een gebruiksvoorwerp voor een mitswa, zoals een *talles-zak*, is het toegestaan iets te gebruiken dat voorheen voor een profaan doel gebruikt werd. Volgens de Elia Rabbah en anderen is het zelfs toegestaan een *talliet* [*katan*] van dergelijk materiaal te maken, mits het maar niet wordt gemaakt van iets dat voorheen een schaamtevol doel had, bijvoorbeeld men maakt geen *talliet* [*katan*] van een oude onderbroek [*M.B.* 147:13].

¹¹. De *Mageen Awraham* staat dit wel toe indien de vorm van het gebruikte voorwerp aanmerkelijk is veranderd [*M.B.* 147:14].

af te schutten, want dan gebruikt men het niet voor zijn eigen voordeel. Zo ook is het toegestaan om een *Sefer* onder een ander *Sefer* te leggen, waaruit men leert, zodat het wat hoger komt te liggen, zodat men er makkelijker uit kan leren. Maar het is verboden om een *Sefer* in een ander *Sefer* te leggen, om zo later sneller de plaats waar men is opgehouden te leren te kunnen terugvinden. Men plaatst geen aantekenboek op een *Sefer*, want zolang men daar niets in geschreven heeft, heeft het geen heiligheid. Men legt ook geen blaadje papier of iets dergelijks in een *Sefer* om het te bewaren.

10. Wie heilige geschriften vernietigt, overschrijdt het gebod van Tora¹²: „Doe dit niet met Hasjem jullie G-d“. Boekbinders die bladen van heilige geschriften in de kaften en schutbladen van hun boeken binden, dienen hierover vermaand te worden. Men moet ook goed oppassen, wanneer men oude heilige boeken aan een niet-joodse boekbinder geeft om ze opnieuw in te binden, dat men van hem de oude kaften en schutbladen terugkrijgt, opdat de boekbinder ze niet later voor profane boeken gebruikt.

11. Men moet geen *Sefer Tora*, *tefillien* of *mezoezot* van een niet-jood kopen voor meer dan de prijs die ze waard zijn, opdat zij niet worden aangemoedigd om ze te stelen. Maar wij zijn wel verplicht ze van hen te kopen voor hun werkelijke waarde (zelfs wanneer ze daarna begraven moeten worden¹³). Wanneer de niet-jood erg veel geld vraagt, dan moet men op gepaste wijze met hem onderhandelen, misschien is hij tevreden met de werkelijke waarde. Wanneer hij echter volhoudt, dan laat men het hem houden. Men moet niet van de niet-jood verlangen dat hij het voor een te lage prijs verkoopt, opdat hij niet boos wordt en ze weggooit.

12. Wanneer iemand een *Sefer Tora* laat vallen, zelfs als de mantel er nog omheen zit, dan moet hij vasten. Het is gebruikelijk dat ook de omstanders die het gezien hebben, vasten.

13. Het is verboden om een zin uit de Tora te schrijven zonder liniëring. Sommigen zeggen dat het verboden is om profane dingen te schrijven in het *Asjoeri* schrift, waarin Tora-rollen zijn geschreven.

<http://www.kerkenisrael.nl/vrede-over-israel/voi42-3d.php?sw=1024&sh=619> :

De vervaardiging van de rol

Bij de *Tora*-lezing in de synagoge wordt altijd gebruik gemaakt van een handgeschreven rol. 'Streng en trouw is het oude eerwaardige karakter bewaard' (Rabbijn S.Ph. de Vries).

---

¹². *Dewariem* 12:4

¹³. Dat wil zeggen als ze *passoel* zijn, bijvoorbeeld wanneer er reden bestaat om te geloven dat ze misschien door een niet-jood zijn geschreven. Er zijn *poskiem* die menen dat ieder *Sefer Tora* e.d. in handen van een niet-jood *passoel* is en begraven moet worden. Wanneer het echter geschreven is door een heiden moet men het verbranden en dan hoeft men het niet te kopen.

De rol is gemaakt van perkament, dat bereid is uit bepaalde delen van de huid van reine, kosjere, dieren. Met bijzondere zorg: er moet bij het bereiden met zoveel woorden verklaard worden dat dit gebeurt voor een *sèfer Tora*.

Vóór het schrijven worden dunne hulplijntjes in het perkament gekrast.

Twee verticale om te zorgen dat de regels recht onder elkaar en gelijk uitgevuld kunnen worden geschreven.

In het Hebreeuws kun je woorden niet afkorten. Om ook de einden van de regels (de linkerkant in het Hebreeuws!) recht onder elkaar te krijgen kunnen bepaalde letters breed uitgerekt worden, maar het is de kunst daar toch zo weinig mogelijk gebruik van te maken en zo gelijkmatig mogelijk te schrijven.

Er worden ook horizontale lijnen gemaakt. De letters komen daar niet op, maar net onder. De kolommen kunnen 40 tot 60 regels hoog zijn. Vanaf het begin van de 19e eeuw is een standaard patroon met 248 kolommen van 42 regels gebruikelijk geworden. Voor twee gedeelten - liederen - is precies voorgeschreven hoe ze ingedeeld en over regels verdeeld moeten worden: voor Ex. 15:1-19 en Dt. 32:1-43.

Het schrijven gebeurt met een ganzen- of kalkoenenveer, waarvan de punt zo bijgesneden wordt dat je er makkelijk brede (horizontale) en smalle (verticale) lijnen, zoals die voor de Hebreeuwse letters gewenst zijn, mee kunt maken.

De inkt moet aan een aantal eisen voldoen. De letters moeten goed zwart worden en blijven. Ze moeten tamelijk dik op het perkament komen te liggen, maar er mogen geen stukjes afspringen. Ze moeten wel gecorrigeerd kunnen worden, bijgewerkt of vervangen. De schrijvers maken doorgaans de inkt zelf, vaak op een eigen manier. Er worden in elk geval galnoten, arabisch gom en kopersulfaat kristallen gebruikt. Eventueel ook azijn of alcohol.

Voor de *sofeer* (schrijver) zijn dagelijks werk gaat doen, neemt hij een ritueel bad. Voor hij begint met schrijven test hij de pen en de inkt door het woord 'Amalek' te schrijven en weg te krassen (vgl. Dt. 25:19). Vervolgens verklaart hij dat hij nu heilig werk gaat doen. Hij leest dan een zin hardop en begint te schrijven. Voor hij de naam van God schrijft spreekt hij uit dat hij nu de heilige naam van God gaat schrijven.

Alleen de eigenlijke, oorspronkelijk tekst wordt geschreven. Dus alleen de medeklinkers. Geen versieringen (behalve evt. kleine 'kroontjes' op bepaalde letters). En geen hoofdstuknummers e.d. (tussen de bijbelboeken worden vier regels opengelaten, en tussen de *parasjot* (een *parasja* is de sectie die op een bepaalde sabbat gelezen wordt) een ruimte van zo'n negen letters).

Het overschrijven van hele *tora* neemt een aantal maanden in beslag. Als het klaar is worden de vellen perkament ($\pm$ 40) aan elkaar genaaid met de pezen van reine dieren.

Het geheel wordt aan houten stokken bevestigd. Die worden genoemd: *atsee chayiem*, letterlijk: 'levensbomen'. Want: 'een boom des levens is zij (de *tora*) voor wie haar vasthouden' (Spr. 3:18).

In oriëntaalse en sommige sefardische gemeenschappen wordt gebruik gemaakt van een *tiq*, een speciale houten of metalen houder. Dat is een rechtopstaande cylinder, die je kunt openklappen; dan heb je meteen de tekst voor je.

Het bezit van een rol

Het geldt als een gebod voor joden een *sèfr Tora* te bezitten, waarbij het een bijzondere verdienste is als je hem zelf geschreven hebt (op grond van Dt. 31:19, 'schrijf dit lied op' - waarbij 'dit lied' dus wordt betrokken op de hele *Tora*). Het gebod zelf een rol te schrijven kan vervuld worden door minstens één letter te schrijven of corrigeren. Zo is het gebruik ontstaan dat de sofeer van de woorden in de eerste en laatste passages van de *tora* alleen de buitenste lijntjes neerzet, die dan naderhand in een speciale ceremonie (*siyyoem hattora*, de completering van de *tora*) door anderen worden ingekleurd.

Eventuele fouten

Over het algemeen kunnen fouten verbeterd worden. De inkt is immers met een mesje en puimsteen te verwijderen. Maar een vergissing bij het schrijven van één van de namen van God kan niet gecorrigeerd worden, want de naam van God mag niet uitgewist worden.

Als tijdens de lezing in de synagoge een fout wordt ontdekt wordt uit een andere rol verder gelezen. De rol waarin een fout ontdekt is moet eerst verbeterd worden, binnen 30 dagen, voor er weer uit gelezen mag worden.

De heiligheid van de *sèfer Tora*

Een *Tora*-rol moet met bijzondere eerbied behandeld worden. Er mag geen andere (bijbel)boekrol bovenop worden gelegd. Iedereen gaat staan als de Aron opengaat. Ook als de *Tora*-rol wordt gedragen; het is gebruikelijk als de rol langs gedragen wordt voor te buigen of hem te kussen. Als een rol op de grond valt, zal een gemeente een dag vasten.

Je mag het perkament niet met de handen aanraken. Bij het lezen worden de woorden aangewezen met een *jad*, een stok met aan de punt een klein handje ('jatje'). Je mag een *sèfr tora* alleen verkopen als je geld nodig hebt voor een huwelijk, voor studie of het vrijkopen van gevangenen.

Een *séfer tora* is een bijzonder kostbaar bezit. Letterlijk! Maar vooral ook in figuurlijke zin, als heilig bezit van onovertroffen waarde!

<http://www.jhm.nl/flash/kindermuseum/studeer.swf> kindermuseum! Klik op Tora

<http://nos.nl/artikel/673327-robot-schrijft-de-tora-over.html> robot schrijft Tora! (zie ook link in lesbeschrijving)

<http://joodsleven.nl/Talmoed/HearotHadaf/Hearot%2038.htm>